

Forord

Dine ord er en lygte for min fod, et lys på min sti (Sl 119,105).

Sådan lyder salmistens vidnesbyrd om Guds ord. Gud har talt ved sine profeter og apostle. Han har talt sit livgivende ord, der kan oplyse det mørke, som mennesket har levet i siden syndefaldets dag. Ordet viser os vejen til Gud og giver os vejledning for vores liv.

Det gælder om at lytte til Guds ord. Både menighedens og den enkelte kristnes liv og vækst i troen står og falder med, at vi gør det.

Formålet med Credo Kommentaren er at hjælpe den enkelte til en dybere indsigt i de bibelske skrifers budskab og derved fremme hele menighedens åndelige vækst og fornyelse. Vi ønsker at være med til at rydde alt det bort, som vil fordunkle bibelordet for os, for at Guds ord kan træde klart frem. Målet er at skabe en bibeltro videnskabelig baseret kommentar til alle de bibelske skrifter.

Bøgerne i serien skrives af teologer, præster og teologiske forskere og har som målgruppe teologi- og religionsstuderende, forskere, præster, undervisere og andre med interesse for teologi og bibellæsning.

Credo Kommentaren gør kort rede for hvert enkelt skrifs baggrund: Dets tilblivelse, forfatter, form og særpræg. Derefter følger kommentaren den autoriserede danske bibeloversættelse vers for vers med udgangspunkt i grundteksten. Det formidles på en måde, så ikke-teologer også kan få udbytte af at arbejde med bøgerne i serien.

Afsnit, der behandler detailspørgsmål, som uddyber vanskelige ord og begreber, eller som kommenterer den teologiske debat, er så vidt muligt placeret i noter eller i ekskursioner (korte udredninger) med mindre typer. De fleste henvisninger til grundteksten er placeret i noter. Vi håber dermed

FORORD

at lette læsningen af kommentaren, så alle kan få udbytte af den. Noterne og ekskursorne er således ikke nødvendige for sammenhængens skyld.

Kommentaren til første del af Matthæusevangeliet er bind 24 i Credo Kommentaren. Den udsendes med bøn om, at den må berige og opbygge troens liv.

Vibeke Sode Hjorth
forlagschef

Indholdsfortegnelse

Ekskurser	11
Indledning	13
1) Forfatter	13
a) Skriftets selvvidnesbyrd	13
b) Den oldkirkelige tradition	14
c) Vurdering af den oldkirkelige tradition	16
2) Adressat	19
3) Sted og tid	20
Ydre vidnesbyrd	20
Indre vidnesbyrd	21
4) Genre og formål	23
5) Struktur	25
6) Indhold	25
a) Indledningen	25
b) Kristologien	27
1) Messias	27
2) Guds søn	28
3) Menneskesønnen	29
c) Opfyldelse af GT	30
1) Jesus og profetierne	30
2) Jesus og Moseloven	31
3) Jesus og de gamles overlevering	32
d) Guds rige	33
e) Mission til jøder og hedninger	34
f) Eskatologien	35

INDHOLDSFORTEGNELSE

g) Guds folk	36
h) Afslutningen	37
Indledning (1,1-4,11)	39
Jesu slægt (1,1-17)	39
Jesu fødsel (1,18-25)	48
De vise mænd (2,1-12)	54
Flugten til Egypten (2,13-15)	61
Barnemordet i Betlehem (2,16-18)	62
Hjemkomsten fra Egypten (2,19-23)	64
Johannes Døber (3,1-12)	66
Jesu dåb (3,13-17)	77
Fristelsen i ørkenen (4,1-11)	81
Jesu virke i Galilæa (4,12-16,12)	91
Kaldelsen af de første disciple (4,18-22)	95
Undervisning, forkyndelse og helbredelse (4,23-25)	98
Bjergprædikenen (5,1-7,29)	99
Indledning (5,1-2)	99
Saligprisningerne (5,3-12)	103
Jordens salt og verdens lys (5,13-16)	115
Opfyldelse af loven og profeterne (5,17-20)	119
Antiteserne (5,21-48)	125
Om mord (5,21-26)	126
Om ægteskabsbrud (5,27-30)	131
Om skilsmisse (5,31-32)	134
Om at sværge (5,33-37)	140
Om gengældelse (5,38-42)	143
Om kærlighed til fjender (5,43-48)	147
Om almisse (6,1-4)	151
Om bøn (6,5-8)	155
Fadervor (6,9-15)	157
Om faste (6,16-18)	164
Skatten i himlen (6,19-21)	166
Legemets lys (6,22-23)	168

INDHOLDSFORTEGNELSE

Om bekymringer (6,24-34)	169
Om den hykleriske fordømmelse (7,1-5)	182
Perler for svin (7,6)	185
Om bønnehørelse (7,7-11)	186
Den gyldne regel (7,12)	189
Den snævre port (7,13-14)	190
Advarsel mod falske profeter (7,15-23)	192
Afslutning: Lignelsen om de to huse (7,24-27)	198
Skarens reaktion på bjergprædikenen (7,28-29)	205
Officeren i Kapernaum (8,5-13)	210
Helbredelsen af Peters svigermor (8,14-17)	215
Efterfølgelsens vilkår (8,18-22)	216
Stormen på søen (8,23-27)	223
De besatte i gadarenernes land (8,28-34)	225
Den lamme i Kapernaum (9,1-8)	231
Kaldelsen af Matthæus (9,9-13)	235
Nyt og gammelt (9,14-17)	239
Synagogeforstanderens datter og kvinden med blødninger (9,18-26)	241
To blinde og en besat (9,27-34)	245
Høsten er stor (9,35-38)	248
Apostlenes fuldmagt (10,1-4)	250
Udsendelsestalen (10,6-11,1)	252
Apostlenes mission (10,6-15)	253
Forudsigelse af forfølgelse (10,16-25)	261
Formaning til disciplene om ikke at frygte (10,26-31)	270
Efterfølgelsens nødvendighed og pris (10,32-39)	275
Disciplenes værdi (10,40-42)	283
Afslutning (11,1)	286
Johannes Døbers spørgsmål (11,2-6)	287
Johannes Døbers identitet og skæbne (11,7-19)	291
Veråb over byer i Galilæa (11,20-24)	301
Lovprisning af faderen (11,25-27)	304
Indbydelse til de trætte (11,28-30)	310
Aksplukningen på sabbatten (12,1-8)	314

INDHOLDSFORTEGNELSE

Manden med den visne hånd (12,9-14)	317
Herrens tjener (12,15-21)	320
Farisæernes anklage (12,22-32)	322
Et godt og et dårligt træ (12,33-37)	333
Jonas' tegn (12,38-42)	336
Den urene ånd vender tilbage (12,43-45)	341
Jesu familie (12,46-50)	342
Lignelsestalen (13,1-53)	343
Talens ramme (13,1-3a)	344
Lignelsen om sædemanden (13,3b-9)	344
Lignelsernes funktion (13,10-17)	347
Udlægning af lignelsen om sædemanden (13,18-23)	357
Lignelsen om ukrudtet (rajgræsset) i hveden (13,24-30)	361
Lignelserne om sennepsfrøet og surdejen (13,31-33)	367
Lignelser åbenbarer det skjulte (13,34-35)	368
Udlægning af lignelsen om ukrudtet (rajgræsset) i hveden (13,36-43)	370
Lignelsen om skatten, perlen og voddet (13,44-52)	375
Jesus i Nazaret (13,53-58)	378
Litteratur	383
Hjælpemidler:	383
Litteratur i øvrigt:	384
Om forfatteren	392
Oversigt over bøger i serien Credo Kommentaren	393

Ekskurser

Jesu slægtsregistre hos Matthæus og Lukas	47
Johannesdåbens betydning	70
Tolkningen af saligprisningerne (5,3-12)	100
Tolkningen af bjergprædikenen	203
En jahvistisk analogi	209
Menneskesønnen	220
Besættelse	229
Mission til jøder og hedninger	254
Matt 10,9-10, Mark 6,8-9 og Luk 9,3	258
Forholdet mellem Guds vilje og menneskets ansvar	355

INDLEDNING

1) Forfatter

a) Skriftets selvvidnesbyrd

I Matthæusevangeliet er der ikke et direkte selvvidnesbyrd, hvor forfatteren identificerer sig. Skriftet er anonymt. Dette er typisk for evangelierne. Alle fire evangelier er anonyme, ligesom det er typisk for de historiske bøger i GT. Forfatterne til evangelierne tillægger ikke deres person betydning, men ønsker, at indholdet taler for sig selv. Matthæus skjuler sig derfor ligesom de andre evangelister bag evangeliet, for at han ikke skal overskygge Jesus. Han er hovedpersonen. Han skal stråle frem og blive tydelig, for det er ham, der bringer Guds rige (frelse) til mennesker. I Matthæusevangeliet er der et indirekte selvvidnesbyrd i evangeliet, som kan samles i to punkter:

1) Matthæusevangeliet præsenterer sig selv som en øjenvidneberetning om Jesu liv fra undfangelse og fødsel og til hans død og opstandelse i Jerusalem og mødet med disciplene i Galilæa. Evangeliet fremtræder som en beretning, der gengiver, hvad der virkelig skete. Forfatteren er da enten selv et øjenvidne eller en person med adgang til øjenvidner.

2) Matthæusevangeliet præsenterer sig selv som en sand beretning om Jesus-historien.

b) Den oldkirkelige tradition¹

Matthæusevangeliet har en overskrift: ”Ifølge Matthæus” eller eventuelt ”Evangeliet ifølge Matthæus”. Dette er det ældste vidnesbyrd om, hvem der er forfatter. Denne overskrift er ikke en del af det oprindelige evangelium, men er tilføjet, så snart evangeliet blev kopieret og sendt til menigheden. Allerede ved udsendelsen af evangeliet var det nødvendigt at forsyne det med en overskrift, så menighederne kunne identificere det. Til brug i menighederne var det også nødvendigt med en overskrift til at identificere skriftet. Overskriften går da helt tilbage til tiden for evangeliets tilblivelse.² Alle fire evangelier har overskrifter, og de kan tillægges den største troværdighed, fordi de går tilbage til evangeliernes tilblivelse, og fordi de er helt entydige. Der er ingen eksempler på, at overskrifterne divergerer, så at Matthæusevangeliet hedder ”ifølge Matthæus” i nogle håndskrifter og ”ifølge Markus” osv. i andre håndskrifter. Evangeliets overskrift er da et meget tidligt og pålideligt vidnesbyrd om, hvem forfatteren er.

Det næste vidne er biskop Papias fra Hierapolis, som har skrevet et værk med titlen ”Fortolkning af Herrens ord” (omkring år 130-140 e.Kr.).³ Dette værk er gået tabt, men i et fragment, der findes i Eusebs Kirkehistorie, kan vi læse følgende: »Det har Papias fortalt om Markus. Om Matthæus har han sagt følgende: 'Matthæus sammenstillede ordene på hebraisk, og enhver oversatte dem, så godt han kunne.«⁴

Citatet handler om Matthæusevangeliet. ”Sammenstillede ordene” beskriver Matthæus’ forfatteraktivitet, og ”ordene” er evangeliets indhold. ”Ordene” refererer til Jesu ord og handlinger.⁵ ”På hebraisk” betyder, at Matthæus oprindeligt skrev på hebraisk eller aramæisk, da ”hebraisk” kan

1 Jeg bruger ”den oldkirkelige tradition” om de oplysninger, vi kan finde fra kirkens tre-fire første århundreder.

2 Se Hengel 1985, 64-84.

3 En god oversigt over den ældste del af den oldkirkelige tradition findes hos Wenham 1991, 116-135. Originalteksterne er samlet i Alands Synopse, 531ff.

4 Citatet er fra Euseb: *Kirkehistorien*, 153 (III, 39,16).

5 Det er naturligt at forstå *ta logia* (”ordene”) på denne måde, når de læses sammen med Papias’ fragment om Markusevangeliet.

referere til begge sprog. ”Enhver oversatte dem” fortæller, at evangeliet senere blev oversat til græsk. Forskningen stiller sig normalt afvisende til, at Matthæusevangeliet oprindeligt skulle være skrevet på hebraisk/aramæisk, og i så fald er Papias’ informationer om Matthæusevangeliet ikke troværdige på dette punkt. Ifølge Irenæus har Papias personligt kendt apostlen Johannes, og hvis dette er korrekt, giver det Papias troværdighed, fordi han har været i direkte kontakt med en af de tolv apostle.⁶

Den anti-markionitiske prolog fra 160-180 e.Kr. fortæller, at Matthæusevangeliet er skrevet i Judæa, og at Matthæusevangeliet og Markusevangeliet er skrevet før Lukasevangeliet.⁷

Muratoris Kanon fra ca. 180 e.Kr. mangler begyndelsen og har som sin første hele sætning: »The third Book of the Gospel: according to Luke«⁸

Man formoder da, at listen oprindeligt har omtalt Matthæus som det første og Markus som det andet evangelium.

Irenæus skriver om Matthæus (ca. 180 e.Kr.), og jeg gengiver her et citat i Eusebs Kirkehistorie: »Matthæus skrev et evangelieskrift blandt hebræerne på deres eget sprog, mens Peter og Paulus forkyndte evangeliet i Rom og grundlagde menigheden dér.«⁹

Her bekræfter Irenæus, at Matthæus er forfatteren til det første evangelium, og han oplyser, at det er skrevet på hebraisk eller aramæisk, og at det er skrevet, mens Peter og Paulus er i live.

Euseb fortæller, at Pantaenus (død ca.190) fandt Matthæusevangeliet, da han kom til Indien.¹⁰ En af apostlene, Bartholomæus, havde efterladt ”Matthæus’ skrift hos dem på det hebraiske sprog”. Origines (185-254) skriver ifølge Euseb om Matthæusevangeliet: »Ligesom jeg gennem overlevering har lært om de fire evangelier, som er de eneste i Guds kirke under himlen, hvis ægthed ikke bestrides, at det første, der blev skrevet, var det ifølge Matthæus, som engang var tolder, men senere blev Jesu

6 Analyser af Papias’ tekst findes f.eks. hos Gundry 1994, 609-620.

7 Tekst i Alands synopse, 532. Jf. Bruce 1988, 154-157.

8 Bruce 1988, 159.

9 Euseb: *Kirkehistorien*, 222 (V.8.2).

10 Euseb: *Kirkehistorien*, 225-226 (V.10.3).

Kristi apostel. Han udgav det for de troende, der kom fra jødedommen, og det var skrevet på hebraisk.«¹¹

Ifølge Origines er Matthæusevangeliet det første evangelium, det er skrevet af apostlen Matthæus for jødekristne og på hebraisk. Euseb selv skriver om Matthæusevangeliet: »Matthæus havde nemlig først forkyndt for hebræerne, men da han stod foran også at gå til andre, skrev han sit evangelium på sit modersmål.«¹²

Matthæus er apostlen Matthæus. Det fremgår af det foregående hos Euseb. Hos Epifanius, Kyril af Jerusalem, Hieronimus, Chrysostomos, Augustin og andre møder vi et tilsvarende vidnesbyrd.¹³ Den oldkirkelige tradition går langt tilbage, den er knyttet til pålidelige vidner, og den er entydig, hvad angår forfatterskab: Apostlen Matthæus er forfatteren.

c) Vurdering af den oldkirkelige tradition

Ifølge den oldkirkelige tradition er apostlen Matthæus forfatter til Matthæusevangeliet, men dette er ofte blevet betvivlet i moderne forskning. Jeg nævner de vigtigste indvendinger imod, at Matthæus er forfatteren til skriftet.

1) Forfatteren til Matthæusevangeliet har benyttet Markusevangeliet som sit forlæg, og han har optaget næsten alt fra Markusevangeliet i sit eget. Det er imidlertid utænkeligt, at et øjenvidne som Matthæus skulle benytte Markusevangeliet som kilde og specielt, når man tænker på, at Markusevangeliet ikke er skrevet af et øjenvidne. Dette er hovedindvendingen,¹⁴ og den forudsætter, at Matthæus har kendt og brugt Markusevangeliet som kilde.

Det er en hypotese, der er baseret på den forudsætning, at de store ligheder mellem Matthæusevangeliet og Markusevangeliet kun kan forklares med, at der foreligger litterær afhængighed. Men i og med at der

11 Euseb: *Kirkehistorien*, 284 (VI.25.4).

12 Euseb: *Kirkehistorien*, 128 (III.24.6)

13 Referencer hos Wenham 1991, 117-119.

14 Kümmel 1975, 121, Luz 2002, 105, Brown 1997, 210 og Ehrman 2008, 102. En kritisk vurdering af forskellige indvendinger imod, at Matthæus er forfatteren, findes hos Guthrie 1978, 41-43, Gundry 1994, 609-622 og Carson/Moo 2008, 148-150.

findes en pålidelig øjenvidnetradition, som bevares via Helligåndens funktion i apostlene, er den eneste naturlige forklaring på de store ligheder, at begge skrifter bygger på øjenvidneberetning enten direkte, ved at forfatterne er øjenvidner, eller indirekte.¹⁵ Principielt vil der i øvrigt ikke være noget i vejen for, at et øjenvidne benyttede andre kilder under nedskrivningen af sit værk.

2) Oplysningerne fra den oldkirkelige tradition har en tvivlsom værdi, da det er ukorrekt, at Matthæus oprindeligt er skrevet på hebraisk eller aramæisk. Papias' oplysning om, at apostlen Matthæus er forfatteren, har derfor ingen værdi. Dette er den anden indvending.

Generelt i forskningen har man betvivlet, at Matthæusevangeliet er en oversættelse fra hebraisk/aramæisk. Dog har der altid været forskere, der mente, at Matthæusevangeliet kunne være en oversættelse. Davies/Allison minder imidlertid om,¹⁶ at det er vanskeligt at afgøre om en gammel tekst som Matthæus, der bærer kendetegn fra to kulturer, er en oversættelse. De fremfører med rette, at Euseb, Origenes, Klemens af Aleksandria og Irenæus alle var grækere, og at de alle havde et bedre kendskab til græsk end de fleste – hvis ikke alle – moderne forskere, og for dem var det uproblematisk, at Matthæusevangeliet var en oversættelse til græsk. På baggrund af dette forhold kan det ikke afvises, at Matthæusevangeliet oprindeligt var skrevet på hebraisk eller aramæisk, og at det senere er blevet oversat. Man kan derfor ikke anvende Papias' oplysning om, at Matthæusevangeliet er en oversættelse, til at betvivle den oldkirkelige tradition.

3) Matthæusevangeliet er antijødisk, og da apostlen Matthæus er jøde, kan evangeliet ikke være skrevet af Matthæus. Dette er den tredje indvending.

Indvendingen bygger imidlertid på den forudsætning, at en jøde ikke kan skrive kritisk om jøder. Det er der ellers mange eksempler på. Blandt andet kan man nævne jøden Paulus. Præmissen er forkert. Et skrift med en antijødisk tendens kan godt være skrevet af en jøde. Evangeliets

15 Ifølge den oldkirkelige tradition er Markus forfatter til Markusevangeliet. Han var ikke et øjenvidne, men baserede sit evangelium på Peters øjenvidneberetning.

16 Davies/Allison 1988, 12.

antijødiske tendens finder man i dets hårde polemik imod farisæere og saddukæere (Matt 16,12; 23,1ff og 22,23ff), i dommen over det jødiske lederskab (Matt 21,43) og i udsagn som Matt 8,12; 22,7 og 27,25. I Matthæusevangeliet udtales en definitiv dom over Israel. Folket er endeligt forkastet. Denne karakteristik af Matthæusevangeliet er imidlertid ikke korrekt. Skriftet er ikke antijødisk, for det betones, at Jesu mission er til jøderne (Matt 10,5-6 og 15,24). Jesu opgave er at nå de fortabte får af Israels hus. Det er korrekt, at det jødiske lederskab forkastes og mister sin funktion i forbindelse med Guds rige, og det er rigtigt, at folket som helhed forkaster Jesus og kommer under dom. Men det jødiske folk er ikke endeligt forkastet. Apostlene er jøder og bliver menighedens nye ledere. Den allerførste menighed består af jøder og siden af jøde- og hedningekristne. Efter Jesu død og opstandelse er jøderne genstand for mission. Gud sår sin sæd i verden (Matt 13,24). Disciplene skal gøre alle folk – inklusive det jødiske folk – til disciple (Matt 28,18-20), og når genkomsten finder sted, vil der være troende i Israel (Matt 10,23). Der optræder kun få ikke-jøder i evangeliet, som omtales positivt (Matt 8,5ff, 15,21 og 27,54), men det er meget få i forhold til de mange jøder, der søger Jesus som helbreder, eller som bliver disciple. Evangeliet er ikke antijødisk, men beskriver blot de faktiske forhold på Jesu tid, hvor jøderne var splittede i forhold til Jesus. Flertallet afviste ham, og farisæere, skriftlærde og synedriet var fjendtligt indstillede over for Jesus. Mange søgte ham dog og blev helbredt og befriet fra dæmoner. Nogle troede på ham, og nogle fulgte ham. Evangeliet er ikke antijødisk.¹⁷

17 Det nævnes nogle gange, at forfatteren til Matthæusevangeliet er uvidende om jødisk tradition og kultur. Apostlen Matthæus var jøde, og han kan derfor ikke være forfatteren. Man plejer at nævne, at farisæerne og saddukæerne omtales sammen i Matt 16,12, men det betyder ikke, at Matthæus er uvidende om forskellene mellem dem. I Matt 22,23-33 kommer han tilmed ind på nogle af disse forskelle. Der er givet mange andre eksempler til støtte for ovenstående indvending, men de er baseret på tvivlsomme forudsætninger. Se Davies/Allison 1988, 33-58, til dette spørgsmål. Nogle nævner det gode græsk i Matthæusevangeliet som indvending mod, at jøden Matthæus skulle være forfatteren, men som tolder har han kunnet tale flydende aramæisk og græsk.

De nævnte indvendinger imod, at apostlen Matthæus er forfatteren, holder ikke, og på grund af evangeliets karakter af øjenvidneberetning og på grund af den solide oldkirkelige tradition vælger jeg at følge denne. Det mest sandsynlige er, at apostlen Matthæus er forfatteren.¹⁸

2) Adressat

Man har ofte antaget, at Matthæusevangeliet er skrevet til jødekristne, og på den baggrund har man kaldt evangeliet for et jødekristent evangelium. Dette er baseret på, at der i Matthæusevangeliet findes en del materiale om forholdet til GT, om forholdet til Moseloven og forholdet til farisæerne og saddukæerne. Med hensyn til det første finder vi en del opfyldelsescitater, der betoner, at det, der sker i Jesu liv, er opfyldelse af gammeltestamentlige profetier. Med hensyn til det andet finder vi i evangeliet et principielt udsagn om Jesu forhold til GT (Matt 5,17-20) og om forholdet til Moseloven (Matt 5,21-48 og 22,34-40). Med hensyn til det tredje finder vi en stor tale, der indeholder et opgør med farisæere og skriftlærde (Matt 23,1ff). Argumentationen holder imidlertid ikke, da

18 I nyere forskning er der ikke enighed om forfatterspørgsmålet. Kümmel 1975, 121, mener, at forfatteren er en ukendt græsktalende jødekristen. Guthrie 1978, 44, konkluderer, at der ikke er nogen afgørende grund til at afvise den oldkirkelige tradition; Matthæus er sandsynligvis forfatteren. Davies/Allison 1988, 38, mener, at forfatteren er en jøde. Hagner 1993, lxxvii, mener, at Matthæus er kilde til dele af stoffet, som senere er blevet bearbejdet; Brown 1997, 210-211, konkluderer, at forfatteren er en ukendt person, der ikke var øjenvidne til begivenhederne; Wenham/Walton 2001, 223-224, mener, at argumenter for og imod Matthæus som forfatter opvejer hinanden. Luz 2002, 104-105, mener, at forfatteren er ukendt. Achtemeier/Green/Thompson 2001, 120-121, mener, at vi ikke ved, hvem der er forfatter. Nolland 2005, 4, mener at det er usandsynligt, at forfatteren er Matthæus; France 2007, 15, mener, at Matthæus er en lige så sandsynlig kandidat som enhver anden, Carson/Moo 2008, 150 at det med al sandsynlighed er Matthæus.

dette materiale også er relevant for hedningekristne, idet de overtog GT som deres første bibel. Der mangler i Matthæusevangeliet en specifik adressat, og derfor er det bedre at antage, at evangeliet er skrevet med sigte på en bred og i princippet universel læserkreds.

3) Sted og tid

Vi ved ikke, hvor Matthæusevangeliet er skrevet. Der er i tidens løb fremsat mange forslag, men de er kun mere eller mindre kvalificerede gæt. Ofte formoder man, at evangeliet er skrevet i Syrien og eventuelt i Antiokia. Vi ved heller ikke, hvornår det er skrevet, men når det gælder datering, har vi nogle ydre og indre vidnesbyrd og nogle teologiske argumenter at gå efter.

Ydre vidnesbyrd

Når det gælder Matthæusevangeliets affattelsestidspunkt, afslører Ignatius' breve (død år 107 e.Kr.) og Didake (omkring år 100 e.Kr.) et kendskab til Matthæusevangeliet.¹⁹ Det betyder, at det ikke kan være skrevet senere end år 100 e.Kr. Klemens af Aleksandria, Euseb og Hieronimus mener alle, at Matthæusevangeliet er det ældste. Irenæus mener, at det blev skrevet, mens Peter og Paulus forkyndte evangeliet i Rom. Euseb citerer Irenæus: »Matthæus skrev et evangelieskrift blandt hebræerne på deres eget sprog, mens Peter og Paulus forkyndte evangeliet i Rom og grundlagde menigheden dér.«²⁰

Oplysningerne fra den oldkirkelige tradition er sparsomme.

19 Davies/Allison 1988, 130.

20 Euseb: *Kirkehistorien*, 222 (V.8.2).

Indre vidnesbyrd

Oplysninger fra evangeliet, der kan anvendes til at datere det, er sparsomme, og de fleste, der er blevet anvendt, er af tvivlsom værdi.

a) Forudsigelsen af Jerusalems ødelæggelse (Matt 22,7 og 24,15) er blevet brugt til at datere evangeliet til efter år 70 e.Kr. Argumentet er, at profetier ikke findes, og at ”profetien” derfor først kan være nedskrevet, efter at begivenheden fandt sted. Det skete år 70 e.Kr. Argumentet bygger på et ateistisk historiesyn og virkelighedsforståelse, der er i modsætning til et bibelsk historiesyn og virkelighedsforståelse. Ifølge dette er profetier mulige og virkelige.

b) Evangeliet forudsætter en situation, hvor synagoge og menighed er blevet adskilt. Dette finder først sted i 80'erne eller 90'erne, mener man. Dette argument er baseret på Matt 10,17, som er en profeti, der beskriver disciplenenes generelle vilkår i tiden efter Jesu død. Profetien er en profeti og kan ikke bruges til at datere Matthæusevangeliet.²¹

c) I Matt 5,23f, 17,24-27 og 23,16-22 omtaler Jesus et eksisterende tempel og tempeltjeneste. Matthæus gengiver disse tre udsagn fra Jesus, som han har udtalt år 30-33 e.Kr. På det tidspunkt fandtes templet naturligvis stadig. Argumentet er, at Matthæus næppe ville have taget disse udsagn med, hvis templet ikke længere eksisterede, for da bliver eksemplet i 5,23f, spørgsmålet om tempelskat (17,24-27) og eksemplerne på at sværge ved templet, ved guldet i templet og ved offergaven irrelevante. Udsagnene har kun relevans, hvis templet stadig eksisterer. Dette peger på, at Matthæus skrev sit evangelium før år 70 e.Kr. Dette argument har en vis værdi.

21 Dette argument udbygges ofte med, at det først er efter, at synagoge og menighed er adskilt, at vi får en forfølgelse af de kristne. Dette sker først i 80'erne eller 90'erne. Dette svarer ikke til den historiske virkelighed. Den første kristne menighed er truet og presset af jødiske myndigheder fra begyndelsen af (ApG 4,1-22 og 5,17-42). Menigheden bliver udsat for forfølgelse i forbindelse med Stefanus' død (ApG 7,1-8,4). Det sker omkring 33/34 e.Kr. Paulus er engageret i en forfølgelse af menigheden (ApG 8,8,3 og 9,1ff), inden han bliver omvendt år 34 e.Kr. Paulus' breve fortæller om den modstand, hans mission møder fra jødisk hold i by efter by uden for Israel. Der har været en reel adskillelse mellem synagoge og menighed samt en forfølgelse af de troende fra begyndelsen.

c) Teologiske argumenter

Ud over de ydre og indre vidnesbyrd er der fremsat argumenter, der er baseret på forskellige teologiske forudsætninger.

a) Matthæusevangeliet har kendt og benyttet Markusevangeliet. Da Markusevangeliet er skrevet efter år 70 pga. ”profetien” om Jerusalems ødelæggelse, må Matthæusevangeliet være skrevet i 80’erne eller senere. Jeg deler ingen af forudsætningerne. Det kan ikke bevises, at Matthæus har kendt og benyttet Markus, og profetien om Jerusalems ødelæggelse går tilbage til Jesus og kan derfor ikke bruges til at datere Markusevangeliet.

b) Vi finder en høj kristologi, trinitetstænkning (Matt 28,19-20) og en veludviklet teologi i Matthæusevangeliet, og da traditionen om Jesus først i 80’erne eller 90’erne har nået dette høje niveau, må Matthæusevangeliet være fra 80’erne eller 90’erne. Argumentet forudsætter, at traditionen har udviklet sig fra enkle og primitive forestillinger med en lav kristologi og til en veludviklet teologi med en høj kristologi. Denne forudsætning svarer ikke til virkeligheden. Traditionen om Jesus går tilbage til Jesus, og den er blevet bevaret og videregivet af øjenvidner til andre kristne. Paulus’ breve fra år 48 (Galaterbrevet) og frem bevidner, at der allerede i slutningen af 40’erne og i 50’erne findes en høj kristologi, trinitetstænkning og en veludviklet teologi på niveau med evangeliernes.

Konklusionen er, at vi stort set intet har, som vi kan bruge til at datere Matthæusevangeliet. Derfor er det bedst at følge oplysninger fra den oldkirkelige tradition om, at Matthæusevangeliet er det ældste, og at det sandsynligvis er skrevet i 50’erne og måske endog før.²² Det er næppe skrevet senere, da Lukasevangeliet, som er det tredje evangelium, kan være skrevet omkring år 60.²³

22 Der er ingen enighed vedrørende Matthæusevangeliets datering. Forslagene spænder typisk fra 50’erne og til 90’erne. Wenham 1991, mener, at evangeliet er skrevet omkring år 40; Robinson 1998, 107, at det er skrevet mellem 50 og 60; Hagner 1993, lxxiii-lxxv, Nolland 2005, 16-17, France 2007, 19 og Carson/Moo2008,156, mener, at evangeliet er skrevet før 70; Brown 1997, 217 at 80-90 er det mest sandsynlige; Davies/Allison 1988, mener, at det er skrevet mellem 80 og 95 og Kümmel 1975, 120, foreslår mellem 80 og 100.

23 Dette er baseret på, at Apostlenes Gerninger er skrevet år 62, og Lukasevangeliet er det første bind i tobindsværket, der har Lukas som forfatter.

4) Genre og formål

Matthæusevangeliet er en historisk biografi, som rent genre-mæssigt tilhører den antikke biografi.²⁴ Den antikke biografi er anderledes end en moderne biografi, der beskriver en persons udvikling, forsøger at forklare, hvad der former personen, og som lægger vægt på at afdække personens psykologiske profil. Den antikke biografi er anderledes. Det er en rummelig og fleksibel genre, der dog har en række karakteristika. Når det gælder indhold, fortæller den antikke biografi om en offentlig persons karriere og betydning. Den sætter fokus på én person, og fokus er typisk på personens offentlige liv og karriere. Beretningen er selektiv, og der er ofte et stereotyp element i beskrivelsen af personen, fordi denne bliver beskrevet som en idealtipe. Den antikke biografi vil skildre personens karakter, og det sker typisk ved at fortælle beretninger fra vedkommendes liv og ved at gengive personens ord og taler. Formen er ofte en bred kronologisk ramme, der beretter om personens herkomst, ungdom og død og stof, der er placeret i denne ramme. Når det gælder funktion, ønsker den antikke biografi at beskrive personens karakter som eksempel. Den antikke biografi vil belære og påvirke moralen.

Når vi sammenligner Matthæusevangeliet med den antikke biografi, er der mange ligheder. I Matthæusevangeliet er der fokus på én persons offentlige liv. Beretningen er ikke fuldstændig, men selektiv. Matthæusevangeliet har en kronologisk ramme, der beretter om Jesu undfangelse og fødsel, Johannes Døber og om Jesu dåb i Jordanfloden, og som slutter med henrettelse, død og opstandelse og mødet i Galilæa. Indsat i denne ramme findes fortællinger om Jesus og gengivelser af hans ord og taler, og en del af talestoffet er samlet i fem store taler (Matt 5-7; 10; 13; 18 og 24-25). Noget er samlet tematisk og en stor del kronologisk. Matthæusevangeliet beskriver Jesu karakter ved at fortælle om hans handlinger og ved at gengive hans taler. Matthæusevangeliet tilhører da den

24 Til spørgsmålet vil jeg henvise til BurrIDGE 1995, 191-219.

antikke biografi. Evangeliets indhold er historisk, og Matthæusevangeliet er en historisk biografi. Matthæusevangeliet skiller sig dog ud fra den typiske antikke biografi ved, at den har et religiøst sigte. Matthæus skriver for at bevare troen på Jesus som Guds søn og for at skabe tro på Jesus som Guds søn. Sigtet er dels didaktisk, idet Matthæus vil formidle viden, der er baseret på øjenvidneberetning, til troende, og dels evangeliserende, idet Matthæus vil fortælle Jesus-historien for at vække tro.

I Matthæusevangeliet findes der ikke et direkte udsagn om skriftets formål, og det må derfor udledes af dets indhold. Et vigtigt pejlemærke er evangeliets begyndelse med et slægtsregister, der viser, at Jesus er Davids søn og Abrahams søn (Matt 1,1). Skriftets hovedformål er da at vise, at Jesus er den ventede Davids søn, Messias, og den ventede Abrahams søn, der skal bringe velsignelsen til hedningerne. Alle dele af Matthæusevangeliet er underordnet dette hovedformål.

a) Matthæus fortæller, at Jesus er både Davids søn og Guds søn, og han beskriver hans undfangelse og fødsel som Davids søn og Guds søn, identifikation som Guds søn og kaldelse til tjeneste (dåben), bekræftelsen af hans identitet som Guds søn (forklarelsen) og den åbne bekendelse af, at han er Davids søn og Guds søn (processen).

b) Matthæus fortæller, hvordan Jesus er Messias. Dels bringer han Guds rige i forkyndelse (tilgivelse og retfærdighed) og handling (helbredelser og dæmonuddrivelser), dels skaber han grundlaget for dette herredømme gennem sin stedfortrædende død. Jesus er den lovede Messias, og den lovede velsignelse er Guds rige.

c) Matthæus viser, at Jesus er den lovede Messias, Guds søn, ved stadig at betone, at det, der sker i Jesu liv, og det, han virker, er opfyldelse af GT. Jesus er kommet for at opfylde GT. Denne opfyldelse får konsekvenser i forholdet til Moseloven, som Jesus afskaffer som helhed bortset fra de ti bud, og Jesus forkynder, hvad der er Guds vilje for disciplene. Det er loven, som han udlægger, og det er den belæring, han giver.

d) Jesus er den forkastede og sejrende Messias. Det jødiske lederskab og folket som helhed afviser ham, og til sidst dømmes han som gudsbespotter af det øverste jødiske råd. Men han er også den sejrende Messias, der opstår og får overdraget al magt i himmel og på jord, og en dag vil han komme igen som sejrherre, frelser og dommer.